

„...a fojtó állapotból kedves levele mentett meg”
– Schöpflin Aladár és Szekfű Gyula levelezése –

Hogy Schöpflin Aladár és Szekfű Gyula előbb ismeretséget, majd barátságot kötött, szinte természetesnek mondható. Két különböző, ám mégis hasonló személyiség találkozott levelek útján: Schöpflin Aladár a századelő irodalmát megújító csoportosulás (*nyugatosok*) „legkonzervatívabb” szereplője volt (gondoljunk csak arra, hogy a *Vasárnapi Újság* szerkesztőjeként mely szerzőket „kellett” közölnie), Szekfű Gyula viszont a „konzervatív” szemléletű történészek közül a legújítóbb. A józan ítéletű kritikus-irodalomtörténész és a nemzeti ideológiáktól mentes történész kölcsönös tiszteletet érzett a másik iránt, elismerve munkásságának értékeit, és hogy mennyire voltak „együtt-gondolkodók”, arról talán az tanúskodik legjobban, hogy kapcsolatfeltevő első leveleiket egy napon írták meg. Kettejük levelezése tehát párhuzamosan, egy időben indul, hogy aztán változó intenzitással, kisebb-nagyobb megszakításokkal huszonnyolc éven át (1914–1942) folyjon. Az alább közölt huszonkét levél közül az első nyolcat két hónap alatt váltották egymással, levelezésük tehát ekkor folyamatosnak mondható. Ezt követően a „Szekfű-ügy” kapcsán váltottak pár levelet (9–12. sz.), majd kilenc év telt el úgy, hogy nem írtak egymásnak. A szünetnek több magyarázata lehet. Egyrészt a világháború, másrészt hogy nem beszélhetünk kettejük között „klasszikus” értelemben barátságáról; leveleiket szakmai okok miatt írták meg, magánéletükről vagy a tudományon kívüli más témákról nem beszéltek bennük. A levelekből azonban kiolvasható egy ezeknél jóval konkrétabb ok is: Schöpflin 1916. május 17-én írott levelében (11. sz.) szakmai „sértődöttségének” adott hangot, amikor arról írt, hogy bár a *nyugatosok*, köztük ő is védtek Szekfűt az Akadémiával szemben, Szekfű is azok közé tartozott, akik „sietnek az ellenfél előtt szabadkozni a mi szolgálatainkért”. S hogy mennyire igaza lehetett a kritikusnak ebben, arra utal a sorban következő levél is (12. sz.): Schöpflin „kiengesztelődött”, s újra a *nyugatosok* sorába hívta a történészt. Mivel Szekfű ezt a felkérést is visszautasíthatta, levélbeli kapcsolatuk kilenc évre megszakadt. Ez időszak alatt azonban jelentős változás történt kettejük kapcsolatában: 1916. december 21-én Schöpflin még magázva szólította meg Szekfűt, viszont a következő levelet 1927. december 17-én már tegező formában írta meg. Bár Schöpflin 1931. május 11-én kélt levele

(16. sz.) szerint személyesen is ismerték egymást, talán fontosabb (de mindenképpen beszédesebb) a köztük kialakult „levélbarátság”: Schöpflin sorra megküldte a történésznek könyveit, aki „viszonzásul” születésnapra köszöntőt (is) írt a kritikusnak. Ezt követően nem beszélhetünk valódi levélváltásról: főképp alkalmi leveleket írtak a másiknak.

Szekfű Gyula 1908–1925 között Bécsben élt. Munkásságában talán ez volt a legmeghatározóbb időszak, hiszen ebbe az intervallumba esett első, nagy port kavaró és szélsőséges megítélésekkel bírált könyvének (*A száműzött Rákóczi*, 1913) megjelenése. Fontos időszak volt ez, hiszen „a történetírói program – a múltról írva a jelennek szólni – az 1913-ban írott mű, *A száműzött Rákóczi* vitája nyomán alakult ki”. Szekfű „e vita, annak napi politikai kihatásai nyomán ismeri fel: *a magyar történelem idézése mélyen összefügg a jelen kérdéseivel*. [...] A történelmi kérdések feszegetése tehát a jelen problémáinak feszegetése is.” A történész „ekkor fogalmazza meg a nemzeti hagyomány és függetlenségi harcok viszonyát a magyar történelemben; és ekkor fogalmazza meg *ars historicáját* a történetíró nemzeti hivatásáról. [...] Ekkor válik meggyőződésévé – mint Bécsből írott levelei tanúsítják, hosszú hónapok éjszakáin, magányos poharazgatás közben –, hogy a történetíró fő hivatása a nemzeti sorskérdések kutatása és megváltoztatása”, és ekkor „jelenik meg először Szekfű gondolkodásában, s azután már tudatos elemmé válik: az önkritika, a nemzeti önkritika, [...] hogy rámutasson a nemzeti hibákra, és így jobbítsa a nemzetet alkotó társadalmat”.¹

Az alább közölt levelek nagy része is ebben az időszakban született. Schöpflin már ekkor, 1914-ben a *Nyugat* munkatársai közé hívta Szekfűt, és „ha bármikor volna számukra írnivalója, mindig nagyon szívesen fogják látni”, írta neki, de maga is érezte, hogy ez nem fog bekövetkezni: „Kétkedem benne, hogy Ön valaha is igénybe vegye ezt a szíves meghívást, s ezt a magam részéről meg is értem. [...] Önnek nem áll érdekében, hogy a surlódási felületet azzal is nagyobbítsa, hogy egy a hivatalos irodalmi és tudományos körök által proskribált folyóiratba ír. Hogy ez milyen szörnyűséges bűn, azt a magam bőrén tapasztalom úgyszólván napról-napra.” Szekfű Gyula – bár Schöpflin 1917-ben újra kérte – valóban nem lett a *Nyugat* munkatársa, cikket csak egyszer közölt a lapban: az 1939-ben Farkas Gyula és Schöpflin Aladár között kialakult vitához szólt hozzá. A vita, mely az *Asszimiláció és irodalom* címmel folyt a *Nyugatban*, Farkas Gyula *Az asszimiláció és kora a magyar irodalomban* (1939) című kötete kapcsán indult: Schöpflin kritikát írt róla (*Asszimiláció és irodalom*, 1939/I, 281–293.), Farkas válaszolt erre (1939/I, 369–372.), Schöpflin viszont még ugyanebben a számban lezárta a vitát (1939/I, 372–374.). Ezek után szólt hozzá Szekfű a témához *Még egyszer az asszimilációról* című cikkével (1939/II. 1–3.): „Schöpflin nézetei között is akad egykettő, melyet nem tudok magamévá tenni” – írta. Nem értett például egyet azzal, hogy az asszimiláció Schöpflin (és Farkas) szerint nem más, mint lét-

fenntartás, ösztönszerű védekezés. Szekfű elfogadja, hogy az asszimiláció (mint védekezés) oka valóban a közösség létfenntartó akaratára vezethető vissza, viszont ez a védekezés *nem* ösztönszerű, mert „ösztönösnek ez a magatartás nem mondható, hiszen lehetetlen elképzelni olyan bolond népet, mely ösztönösen, belső szükségéből idegenek kezén hagyja az anyagi, s azután a szellemi élet vezető állásait, azok egész tömegét, s a végén megnyugodva befelé fordul, hiszen az idegenek már magyarul beszélnek és magyar nevet vettek fel! Ösztönszerűség helyett inkább a Schöpflintől másutt említett történelmi kényszerűségről beszélhetnénk, aminthogy az asszimiláció, mondom, történeti probléma, s ha nem az, akkor líra vagy egyéni élménymagyarázat.”

A *Nyugat* ellenben kritikáival és cikkeivel végigkísérte Szekfű Gyula pályafutását.² Méltatói közül Schöpflin Aladár írt Szekfűről a legtöbbször és a legelismerőbb hangon. Amellett, hogy a *Vasárnapi Újságban* is ismertette a Rákóczi-könyvet, a *Nyugatban* is írt róla. Nem mindennapi tudományos indulás Szekfűé, írta, hiszen „most jelent meg az Akadémia kiadásában *A számszótt Rákóczi* címmel egy igen becses könyv, amelyhez érdekességre fogható már rég nem produkált a magyar történetírás. Szerzője Szekfű Gyula, úgy tudom, fiatal ember, ez az első nagyobb műve, de egyszerre a legkitűnőbb magyar történetírók sorába emelkedett vele” (*Thaly Kálmán revíziója*). Kritikájában megelőlegezte, hogy a könyv nagy vitát fog kiváltani, és valóban: két hónappal később már saját magát is védenie kellett nézetei miatt: fanyar humorral – vagy az ő szavával: malíciával – írt arról, hogy árulónak tartják, mert jót írt Szekfű könyvéről, de hogy hol vétett hibát, jól tudja: „Elkövettem ugyanis azt a könnyelműséget, hogy elolvastam a könyvet, és azután nyilatkoztam róla. Napilapokat író társaim ennél óvatosabbak: ők nem engedik magukat a könyv olvasásától befolyásoltatni: egész függetlenül nyilvánítanak róla ítéletet.” Írta továbbá, hogy „mulatságos volna ez a hajsza Szekfű Gyula és könyve ellen, ha nem volna olyan nagyon csúnya, és ha nem lennének benne veszedelmek szellemi életünk jövője ellen”, mert látja, hogy a Szekfűt ért támadások a történeti tudomány szabadsága és színvonala ellen folytatott „harc” egyik állomása. A történetírás terén Horváth Mihály, Szalay László és Salamon Ferenc munkásságát tartotta mérvadónak – az ellenkező póluson Thaly Kálmán állt. Maga a vita is többféleképpen ítélt meg, mert „az egész dolog nem volna cseppet sem tragikus, sőt még haszna is volna, amennyiben – mint könyvtárosoktól hallottuk – nagyon előmozdította Szekfű könyvének elterjedését és sok olvasót szerzett neki. De megvan az a veszedelme, hogy elriaszthat és további munkájában megbéníthat egy olyan tudóst, akihez tehetségre, képzettségre és írói készségre fogható a magyar történetírók fiatalabb generációja aligha tud egyet is felmutatni” (*A Szekfű-ügy*). Cikkének végén tette hozzá, ha Szekfű Gyula mégis tovább dolgozik, és ha a vita tovább folytatódik, minden bizonnyal újra ír „az ügy”-ről. És mert

Szekfű tovább dolgozott és a vita sem ült el körülötte, Schöpflin két évvel később a *Nyugat* hasábjain ismét a történész védelmére kelt: újabb cikkében arról értekezett, hogy a Szekfű-ügy az újságíró-szerkesztő kollégák hibája is, hiszen a hírnek hullámtermészete van, és terjedésének fő okozója nem más, mint a szerkesztőkben élő irigység, hiszen a jó hír üzlet, és Szekfű körül akkoriban forr a levegő, írni kell róla, át kell venni más lapok híreit, de hogy a hírérték nagyobb legyen, hogy a szenzációéhes közönség többet és újabbat kapjon minden más lap tudósításánál, ők is lódítanak/tódítanak egyet rajta, mint a többi szerkesztő; így lesz végül is beláthatatlan „az ügy”. Ironikus aforizmáiban az egész magyar (hivatalos) tudományos életet okolta a Szekfű körül kirobbant botrány miatt, mert „a magyar tudományban fiatal embernek legsúlyosabb handicap-teher a maga lábán járó, bátor tehetség”, és figyelmeztette a Szekfűhöz hasonló kutatókat, hogy vigyázni kell, hiszen „egyszer adott ki az Akadémia egy tehetséges munkát, s mennyi zaj-baj lett belőle. Csak merjen ezután tehetséges ember az Akadémia közelébe kerülni!” (*Aforizmak a Szekfű-ügy körül*). Schöpflin mintha csak megfogadta volna saját tanácsát, sokáig elkerülte az Akadémiát: csak hatvanhat évesen, 1948-ban lett tiszteletbeli tagja az akkorra megváltozott összetételű és szemléletű Akadémiának. (Illetve 1918 végén az ő közreműködésével alapították meg a hivatalos intézményiség ellen/mellett a Vörösmarty Akadémiát, amely kisebb-nagyobb megszakításokkal 1925-ig működött, s melynek Schöpflin a titkára volt.) A *Nyugat*-beli írások azonban nemcsak a Rákóczi-ügy kapcsán születtek: Schöpflin – aki maga is elzászi német bevándorló-család leszármazottja volt – 1937-ben egy cikkben reagált egy Szekfű-tanulmányra, amelyben „Szekfű érzékeny szeme előtt egy új nemzetiségi veszedelem fenyegetése tűnik fel a magyar szemhatáron” a korábban asszimilálódott németajkúak részéről. Állítja, hogy ez ellen csak „magyar kultúránk vonzóerejének erősítése bizonyára hatásos ellenszer”, és „néhány Szekfűhöz hasonló erős, öntudatos tudományos egyéniség tehetne ebben legtöbbet” (*Visszanémetesedünk?*).

Schöpflin Aladár tehát hitte és vallotta, hogy a nemzeti kultúra és tudomány, az irodalom és a történelem összefogásával befolyásolhatók akár az aktuális események is. Ennek az összefogásnak a dokumentumait adja kettejük levelezése.³

1.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1914 II/17.

Igen tisztelt Uram,

a *Nyugat* szerkesztői arra kértek, kérném fel Önt, hogy írjon a *Nyugat*nak egy visszaemlékezés-szerű cikket Mika Sándorról, akinek tudtommal tanít-

ványa volt. A Nyugat már Mika halálakor szeretett volna róla cikket közölni, de akkor nem tudták, kitől kérjék, s Önre most Rákóczi-könyve révén terelődött figyelmük, lévén a könyv Mika emlékének ajánlva.

Nem tudom, mai elfoglaltsága és hajlamai mit szólnak ehhez az ajánlathoz, de kérem, tekintse Nyugatabeli barátaimtól a kérelmet, tőlem pedig a közvetítés elvállalását ama figyelem és tetszés jelének, amelyet Rákóczi-könyve köztünk, írók között keltett. Kérem szíves válaszát: vállalkozik-e a cikk megírására, s ha igen, mikorra készülhetne el vele.

Maradtam kiváló tisztelettel

Schöpflin Aladár

Egyetemi Könyvtár. Autográf levél a VU levélpapírján. – *Mika Sándor* (1859–1912): történész; 1895-től az Eötvös-kollégium tanára, itt gyakorolt nagy hatást, főleg kútfőkritikai módszerével és egyetemes történeti távlataival a fiatal történésznemzedékre, például Szekfű Gyulára és Eckhart Ferencre [(1885–1957) jog- és gazdaságtörténész, szerkesztő, Eckhardt Sándor bátyja] – *visszaemlékezés-szerű cikket*: Szekfű nem írta meg – *Rákóczi-könyve*: Sz. Gy.: *A száműzött Rákóczi*, 1913; a könyv hatalmas visszhangot kiváltó, több évig tartó vitát keltett; ennek lezárásául Szekfű egész kötetet szentelt a kérdésnek: Sz. Gy.: *Mit vétettem én? – Ki gyalázta Rákóczyt*, 1916; Schöpflin háromszor írt ez ügyben: *A száműzött Rákóczi*, VU, 1914. febr. 1. 95–96., *A Szekfű-ügy*, NY, 1914. I. 500–501., és *Aforizmák a Szekfű-ügy körül*, NY, 1916. I. 503–508. (= Sch. A.: *Válogatott tanulmányok*. Bp., 1967. 118–125.)

2.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bécs, 1914. febr. 17.]

Igen tisztelt Uram,

a Vasárnapi Újság névtelen cikke után most olvastam a Nyugat Thaly-revisióját. Amilyen váratlan nagy öröm, olyan elégtétel nekem. S mind a kettőért Önnek tartozom hálával; fogadja érte köszöneteimmel együtt meleg kézszorításomat.

Hálálkodási formalitások mellőzésével engedje meg, hogy cikkéből egyetlen momentumot hozzak fel, amely nekem a többi mellett különösen nagy örömet és gyönyörűséget szerzett. Ez a Don Quijote-párhuzam. – Ez a tragikus regény nekem is állandó kedves olvasmányom, – benne az, amit a magyar közönség bohózatosnak, mulattatónak talál, reám nézve is fájdalmas, nekem is szomorú, – én is könnyezve mosolygok rajta, akárcsak néha Molière-en. És hogy Kolléga Úrnak Rákóczi rajza olvasásakor ez a nemes lovag jutott eszébe, ez nekem legnagyobb örömöm, – mert ezt a párhuzamot magam is éreztem, sőt meg is említettem munkámban, ki is szedte a nyomda, – de én, bevallom, a korrigálásnál kitöröltem az illető részeket. – Magam is beláttam, de egyetlen barátom, aki a munka létrejövését mindvégig figye-

lemmel kísérte és tanácsaival támogatott: Horváth János, ő is konstataulta, hogy a magyar publikumban még vajmi kevés embernek van meg az elfogulatlan műveltsége, hogy fel ne akadjon a Rákóczi–Don Quijote-párhuzamon. Így ebben, bevallom, concessiót tettem a közönség hátramaradottságának, amelyet pedig előbbre segíteni és megjavítani kellene mindnyájunknak.

Szívesen teszem ezt a gyónást olyan kritikus előtt, aki úgyis belát a szerző lelkének legmélyebb redőibe is. Talán nem íté el a concessióért, de magam sajnálom most, hogy megtettem, mivel látom, hogy mégis vannak, akik nem értettek volna félre.

Ilyen örömeiket köszönök én kritikájának, – s egyúttal ez, a lelki szükséglet, mentsen ki, hogy ennyi hiábavaló fecsegéssel untattam.

Tisztelettel és őszinte hálával híve

Szekfű Gyula

OSZK. Autográf. *a Vasárnapi Újság névtelen cikke után most olvastam a Nyugat Thaly-revisióját*: Thaly Kálmán (1839–1909) történétíró, költő, politikus; saját szerzésű verseit kuruc költészetként adta ki – a róluk támadt vita tisztázta a valódi kuruc költészet sajátosságait; Schöpflin írásai e tárgyról: *A száműzött Rákóczi*, VU, 1914. febr. 1. 95–96., ill. *Thaly Kálmán revíziója*, NY, 1914. I. 183–189.

3.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak (töredék)

[Bécs, 1914. febr. 22.]

[...] beszéd tartásával, amit én elfogadtam, de mindeddig nem tartottam meg, s azt hiszem, még jó sokáig nem is fogok megtartani. Így tehát ez a másfelé való lekötöttségem kényszerít arra, hogy a Nyugat ajánlatát, bármennyire megtisztelőnek is tartom, nagy sajnálattal megköszönjem és el ne fogadhassam.

Igen kérném, szíveskedjék ezt a szerkesztők tudomására hozni. A következőket, hogy egyedül Önnel közlöm, ne vegye barátkozási hajlamnak vagy lelki szeméremhiánynak, – szíves közbenjárásáért tartozom azzal, hogy Önnek egész őszintén feleljek.

Mika Sándor egyénisége és tényleges hatásköre között a legszomorúbb elentét volt; – az ő igazán tanítói lelke, európai műveltsége, tudományos modernsége és meg nem alkuvó igazságszeretete prevertinálták arra, hogy azt a nyomorúságos, a nemzet lelkétől elszakadt, betűk sivárságába merült valamit, amit történetírásnak neveznek, legalább annyira regenerálja, amennyire ezt az irodalom egyéb fajaiban beütött decadentia megengedné. De 1) beteg teste volt, 2) Magyarországon élt. Így munkásságának eredménye nem egy virágzó iskola, hanem 2-3 kezdő ember, akik még alig csináltak valamit, s

máris ellentétbe kerültek minden hatalmas tényezővel. Mert a viszonyok olyanok, hogy építés csakis a meglévőnek gyökeres megváltoztatása árán lesz lehetséges.

Így ha én őszintén akarnék beszélni emlékéről (s másként nem tudnék), az ő nevét harci lobogónak kellene használnom, amelyet hogy én, egy csöndesen szemlélődő, a távol személytelenségében még inkább elszíntelenedő ember tennék, ez kissé komikus látvány volna. Szomorúbb volna az, hogy pl. a Tört. Társ.-ban azok előtt beszélnék, akik egész életében háttérbe szorították őt, s akikben van annyi (enyhén szólva) savoir vivre, hogy mindenben csatlakoznának az én dicséreitemhez.

Az ő emlékét egyelőre nem tisztelhetem egyébként, mint türelemben és hallgatással. Mert ahol sötétség van, ott bizonyos, hogy megjön a világosság. Lux in tenebris. – Másrészt az én szavamnak most legfőlebb polemikus súlya van; de egyszer ez is másként lesz. Én nem kételkedem az életben.

Szíves elnézését kérem a hivatlan expectoratiókért, amelyek talán mégis bizonyítják őszinte nagyrabecsülésemet, amellyel vagyok Önnek híve

Szekfű Gyula

Bécsben 914 II 22

OSZK. Autográf.

4.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1914 II/25

Kedves jó Uram!

Két rendbeli szíves sorait köszönöm. Örülök, ha jószándékú harangozásom Önnek örömet szerzett, s legalább ezzel viszonzozhattam azt az élvezetet, melyet könyvének köszönhetek.

A Nyugat szerkesztősége azt izeni, hogy ha bármikor volna számukra írni-valója, mindig nagyon szívesen fogják látni. Kétkedem benne, hogy Ön valaha is igénybe vegye ezt a szíves meghívást, s ezt a magam részéről meg is értem. Úgy hallom – többek között Takáts Sándor úr egyik leveléből is azt kell kiolvasnom –, hogy Önnek munkáját s talán azt az egész történelmi perspektívát, melyet ez a könyv nyit, bizonyos körök rossz szemmel nézik, s ha nem is nyilvánosan, bántják, s Önnek nem áll érdekében, hogy a súrlódási felületet azzal is nagyobbítsa, hogy egy a hivatalos irodalmi és tudományos körök által proskribált folyóiratba ír. Hogy ez milyen szörnyűséges bűn, azt a magam bőrén tapasztalom úgyszólván napról-napra. Tudósnak, aki a mi viszonyaink kötött meg nem élhet munkájának hivatalos támogatása nélkül,

még óvatosabbnak kell lenni, ha nem akarja, hogy légszivattyú harangja alá állítsák és kiszívják felőle a levegőt.

Ha azonban alkalmilag Budapestre jön, kérem, szerezze meg nekem az örömet, hogy megismerkedhessünk.

Szívesen üdvözli igaz híve

Schöpflin Aladár

EK. Autográf levél a VU levélpapírján. A *Nyugat szerkesztősége azt izeni: Szekfű Gyula csak egyszer publikált a lapban: Még egyszer az asszimilációról.* NY, 1939. II. 1–3. – *Takáts Sándor* (1860–1932): történész; 1915-ben megjelent kötetét, *A budai pasák magyar nyelvű levelezése* című kiadványt Szekfű Gyulával és Eckhart Ferencsel közösen rendezte sajtó alá.

5.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1914 III/26

Kedves jó Uram,

nem tudom, mennyire érzékeny ember Ön, de ha csak némileg is az, akkor mostanában bizonyára keserű napjai lehetnek. Ha tisztességes és jóhiszemű emberek rokonszenve némi enyhítésére lehet abban a vad, embertelen és civilizálatlan hajszában, amit most a homályból előbúvó sajtó-skorpiók csinálnak Ön ellen, – akkor kérem, érezzen maga mellett engem is. Sajnálnam, ha ez a dolog kelleténél jobban bántaná és elkedvetlenítené Önt, mert végeredményben, ha személyének pillanatnyilag árt is, könyvének és gondolatainak használ. Azoknak a támadásaira, akik könyvét elolvasták, máris megjön azok felelete, akik meg akarják ismerni, mielőtt ítélnének róla: úgy hallom, a könyvet úgy veszik, mint akadémiai könyvet még soha. Többször voltam már küzdőtáborban ilyen hajsza ellen, s mindig azt tapasztaltam, hogy a támadás a jó ügynek használ. A becsületesek és értelmesek kisebb hanggal vannak, de mégiscsak az övék a döntés.

Ahhoz a mély tudományos és irodalmi szimpathiához, amely könyve olvasásakor bennem Ön iránt ébredt, most épp oly mély emberi szimpathiát érzek Ön iránt. Vegye e sorokat annak tanújeléül, és fogadja jó szívvel. Higgye el, többet ér ez, mint az ordítózó lárma.

Szíves szeretettel üdvözli igaz híve

Schöpflin Aladár

EK. Autográf levél a VU levélpapírján.

6.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bécs, 1914. ápr. 1.]

Igen tisztelt Uram,

meleg sorai jól estek nekem. Azelőtt érzékeny ember voltam, túlságos érzékeny, akit ez a hajsza tompa érzéketlenségbe ejtett. Azokra a támadásokra nem tudtam érzéseimmel reagálni, – az én skálám határán kívül estek.

Ebből a fojtó állapotból kedves levele mentett meg. Nem tudtam végigolvasni, mert olvasása közben hirtelen rohant meg a történt dolgoknak világos tudata. A nagy nyomorúságra akkor ébredtem, mikor a nagy rokonézés áramlott felém. Ez a két dolog együtt végtelen melegséget keltett fel bennem, s nyugodtan kezdeztem a helyzet mérlegeléséhez.

Bizonyára megérti, miért nem írtam én ezt meg rögtön, s miért halogattam köszönetem kifejezését. Jólesett napról-napra meggyőződnöm, hogy az Ön levelében küldött melegség nem fogyatkozhatik meg a legrosszabb hírek hatása alatt sem.

Fogadja férfias kézszorításomat, és engedje meg, hogy baráti érzéssel gondoljak Önre, igaz híve

Szekfű Gyula

Bécs, 914 IV 1.

OSZK. Autográf.

7.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1914 VI/16

Kedves jó Uram,

kérdésemre a Nyugat szerkesztősége azt felelte, hogy a kérdéses cikket a Nyugat szívesen közölné, ha jól van írva, érdekes a tartalma, és nem politikai irányú. (Az utóbbi azért fontos, mert a Ny. nem politikai lap; nincs is kauciója.) Véglegesen, kötelezőleg akkor nyilatkoznak, ha a kéziratot olvashatták. Szíveskedjék tehát a munkát elküldeni a Nyugat szerkesztőségének (IX. Lónyai utca 18), ők a legnagyobb jóakarattal fogják elintézni.

Szívesen üdvözli igaz híve

Schöpflin Aladár

EK. Autográf levél a Franklin Társulat levélpapírján. *a kérdéses cikket*: Eckhardt Sándor (1890–1969) irodalomtörténész, Eckhart Ferenc öccse; *cikke*: *Az elzüllött francia és a magyar Akadémia*, NY, 1914. II. 40–43.

8.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bécs, 1914. jún. 17.]

Igen tisztelt Kedves Uram,

Mindkét levelét megkaptam, fogadja értük és szíves fáradozásáért régi köszönetem mellé új köszönetemet. Eckhart [!] Sándor cikkét elküldtem a Nyugat szerkesztőségének. Politika nincs benne, – ahogyan a szerző felhatalmazott a cikken változtatni, ugyanúgy felhatalmaztam a szerkesztőséget. A szerző szempontjából most sajnálom, hogy nem küldtem el egyenesen Önnek, hogy a cikk esetleg az Ön szíves korrektúráival jelent volna meg.

A légszivattyú nem is hasonlat, hanem valóság. Egy ideig kissé súlyosan érzem. De azt hiszem, később nem fog ilyen jól működni, mint most, mikor minden szerkesztőség retteg a M-g-ban való kipellengérezéstől. A történeti folyóiratok közül a Századok, mely még januárban hozott tőlem egy cikket, kimondta, hogy a Rák.-ügyben nem ad nekem helyet. (Márciusban ott választmányi tagnak is megválasztottak, most lemondok.) De amint az R.-ügynek vége lesz, egyéb tárgyú cikkeimtől nem zárkozhatnak el. Azt az egy-egy cikket, amit évenként írni szoktam, ezután is el lehet helyezni. És ezután még kevesebb időm lesz folyóiratok táplálására, mivel szeretnék mielőbb komolyan hozzáfogni valami nagyobb munkához.

Ez lesz az egyetlen nagy elégtételem azokkal szemben, akik azt hiszik és remélik, hogy a mostani botrány engem örök silentiumba taszított. Soká tart, 5-6 évig. Addig csak viselem a közfelháborodást nevemen, – de viselem, szeretettel és hálával élvezem jóembereim, köztük elsősorban az Ön jóindulatát és becsülését is.

Megbocsát ugye, hogy ezzel a fecsegéssel foglalom le idejét?

Szívésségét újra köszönve meleg kézszorítással igaz híve

Szekfű Gyula

Bécs 914 VI 17.

OSZK. Autográf. *Eckhart Sándor cikkét:* Eckhardt Sándor: *Az elzüllött francia és a magyar Akadémia*, NY, 1914. II. 40–42. – *M-g-ban:* Magyarország című lap – *a Századok... januárban hozott tőlem egy cikket:* – Sz. Gy.: *Két historiographus Castaldo erdélyi seregében*. Száz, 1914. jan. 17–33. – *Rák.-ügy, R.-ügy:* Rákóczi-ügy – *valami nagyobb munkához:* Szekfű talán *A magyar állam életrajza* című munkájára gondol.

9.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bécs, 1914?]

Kedves Barátom,

a Nyugat legutóbbi számát elküldtem Anyámnak Fejérvárra.
Fogadja meleg köszönetemet, igaz híve

Szekfű

OSZK. Autográf. a *Nyugat legutóbbi számát*: nem lehet megállapítani, mely számra gondol.

10.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1916 ápr. 15.

Kedves jó Uram,

védő-iratát olvastam és nem kell mondanom, nagy élvezettel, bár kevés olyan dolog van benne, amit ne tudtam volna magamtól. Itt-ott azt veszem észre, hogy egy-két nap alatt máris hat az emberekre, legalább az intelligensekre és becsületesekre, s alapos zavarba ejtette – mint a Mgból is látni, a Ballagi–Kacziány-tábort.

Nekem az ügy elsősorban pszichológiai tanulságaival érdekes. Annak idején, impulsív és ideges ember lévén, lelkileg átéltem az ön elleni hajsza izgalmait, mintha ellenem ment volna. Azóta még közvetlenebbül, a benső barátság és szoros lelki közösség révén teljesen átéltem és átéreztem egy másik Szekfű-ügyet is, amelyet a most múlt héten Rákosi Jenő csinált Ady és Babits ellen, épp annyi igazsággal és épp oly élénk érzéssel az előfizetés-gyűjtő ügynök mestersége iránt. Hát nekem az ön ügye személyes ügyem. Emellett mintegy tükörben látom benne a mai Magyarország uralkodó erőinek képét. Politikusok butaságát és gonoszságát, nagy közéleti funkcionáriusok gyáva-ságát, becsületes, művelt emberek reszkető meglapulását, sajtó krajcáros szatócs szellemét, újságírók rabszolgaságát stb. stb. Ebben a mai időben, amely állítólag nagy, és állítólag nagy embereket is produkál, nekem Gulliver az aktuális olvasmányom, s ha ráér és kedve van rá, ajánlom újra-elolvasását. Lehet különben, hogy az ön kedély-állapota most nem olyan pesszimisztikus, mint az enyém, talán más nézetei vannak irodalomról és háborúról, mint nekem. Sajnálom, hogy csak írásából ismerem önt, ha személyesen is ismer-ném, megmondanám egy s más olyan megjegyzésemet is ügyére s mai kis

könyvére, melyeket levélben fejtegetni kissé kényes volna, és felettébb hosszúra is nyújtaná ezt az eredetileg egészen rövidnek tervezett üdvözlő levelet.

Örülök, hogy az ügy, úgy látom, nem ártott önnek túlságosan, s főleg nem rendítette meg önbizalmát és saját igazában való hitét. Huszonöt esztendővel ezelőtt rosszabbul járt volna, még élete sem lett volna olyan nagyon biztos. Emlékszik még szegény Pulszky Károly esetére? Ezt is elég közlőről láttam, mint fiatal egyetemi hallgató. Neki szegénynek kis botlását előbb a zülléssel, aztán az életével kellett megfizetnie. A hajszát a morálnak több látszatával, de épp olyan módszerekkel és épp olyan emberek csinálták. Talán mégis a fejlődés jele, hogy ma ez mégsem lehet, ma mégis talál az üldözött vad legalább némi menedéket. Akad néhány becsületes ember, aki kitart mellette, s hogy, hogy nem, mégse lehet oly könnyen elejteni. Önnek persze az a szerencséje is van, hogy bécsi hivatalban él, – ha például magyar középiskolai tanár volna, ön is a legjobb esetben egy sötét főigazgatói irodában vezethetné az iktatókönyvet. Babits Mihálytól tavaly elvették a történelem-tanítást, mert a Szekfű könyvének első fejezetét olvastatta az órán, – mit csináltak volna Szekfűvel magával? Apponyi oly szépen mondotta pár év előtt: Magyarország a szabadság szigete.

Tehát, még egyszer üdvözlöm önt, és bocsánatot kérek, ha untattam. Az ügyről lehet, hogy írni fogok a Nyugatba, lehet, hogy nem, – kissé rosszul állok most energia dolgában.

Szívesen üdvözlí igaz híve

Schöpflin Aladár

EK. Autográf. *védő-iratát*: Sz. Gy.: *Mit vétettem én? – Ki gyalázta Rákóczi?*, 1916 – *Ballagi-Kacziány-tábornok*: Ballagi Aladár (1853–1928) történész, Szekfű Gyulával sajtóvitát folytatott a Rákóczi-ügyben, e témájú könyve: *Az igazi Rákóczi*, Bp., 1916; és Kacziány Géza (1856–1939) író, műfordító, publicista, a magyar nacionalista politika függetlenségi változatának egyik, sok éles vitában szereplő képviselője – *egy másik Szekfű-ügyet, melyet...*: Rákosi Jenő a BH-ban 1913–1916 között Dunántúli álnéven *Levelek* című sorozatot írt, melyben konzervatív szemléletével támadta a modern irodalmat képviselőket, így elsősorban Adyt és Babitsot – *Gulliver az aktuális olvasmányom*: Jonathan Swift 1726-ban megjelent műve, a *Gulliver utazásai*; magyarul teljes egészében 1914-ben jelent meg, Karinthy Frigyes fordításában – *mai kis könyvére*: lásd: „védő-iratát” – *Pulszky Károly* (1853–1899): művészettörténész, író, szerkesztő, az Országos Képtár igazgatója; politikai üldöztetése miatt Ausztráliába vándorolt volna ki, de a hajón öngyilkos lett – *Apponyi*: Apponyi Albert (1846–1933): politikus, volt vallás- és közoktatásügyi miniszter.

11.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1916 V/17

Kedves Barátom,

abban a kérdésben, amely levelének tárgya és célja, sajnálatomra különvéleményt kell bejelentenem. Nem örülök neki, hogy a kérdést Ignotus és mások felvetették; mert fölösleges reklamálásnak tartom, de ha már felvetették, igazat kell nekik a dolog lényegében adnom. Elvégre kik védték Önt? Védte az Akadémia? Védte az egyetem? Védtek a sok pénzzel, mindenféle támogatással, társadalmi szabadalommal élő és visszaélő tudományos társulatok és folyóiratok? Védte-e igazán, bátran az a néhány előkelő úr, akik a világ előtt mint az Ön védője állanak? Az egy Riedlt kivéve egyik sem védte meggyőződésből, csak muszájból, engageáltságból, kelletlenül. Ellenben védték Önt, tőlük telhetőleg, bátran néhány szegény hatalom és társadalmi distinció nélküli emberek, akik maguk is egész pályájukon hasonló harc gépfegyver-tüzében állanak: védte Ignotus a Világban, védte Laczkó Géza a Huszadik Században, védtem én a Nyugatban. S most is az egyetlen orgánunk, amelyek mernek az Ön védelmének helyt adni, az rossz zsidó szóval progresszívnek nevezett csoport orgánumai. Nem védték meg, csak igyekeztek védeni, az elvi alapon álló emberek természetes ösztöneivel. S ha rosszul esik nekik, hogy Ön, legalábbis sorai között, egy kelletlen mozdulattal lerázza őket magáról, s nem leplezi nagyon irántuk való ellenszenvüket, – ezt én természetesnek tartom. Nem szokatlan ugyan nekünk, hogy akiknek szolgáltatokat teszünk, azok sietnek az ellenfél vagy a közönség előtt szabadkozni a mi szolgálatainkért, de megszokni ezt nehéz. Azt is értem, ha Ön a konzervatív és „hazafias” közönséghez fordulva nem dicsekszik a mi támogatásunkkal, hazafiatlanokéval; ez elvégre taktika dolga; de aki így taktikázik, ne csodálkozzék, ha akadnak, akik játékát kétféle valónak találják némelyek.

Az Ön esete is, mint minden hasonló eset, azt mutatja, hogy a mai Magyarországon tisztességes és őszintén előbbre vinni akaró törekvés csakis a sokat csúfolt, üldözött, agyonrágalmazott u.n. progresszív csoport részéről talál támogatásra, és ha bántják, védelemre, s ma, akárki mit mond, kulturális erkölcs és lelkiismeret csak ott van. Hogy modorban, hangban, gesztusokban az idetartozó emberek nem mindig kellemesek a kényes ízlésnek? Az ő helyzetükben nem fejlődhetik ki kellemes modor és arisztokratikus tónus, – ez a kegyelmes urak dolga. Elvégre a kovász is rosszízű, de a kovász teszi mégis kenyérré a kenyeret. A magyar kenyérnek pedig, akármerre nézek, nem találok más kovászát, mint Jásziékat, Ignotusékat és társaikat. Akármilyen is, de kovász. S ez a felismerés, amelyre két évtized elmélkedése, megfigyelése és tapasztalata vezetett, hozzájuk köt engem is. Világnézetükkel sok ponton

nem egyezem, de legalább van világnézetük és becsületesen ragaszkodnak hozzá. Én nem mehetek B. A.-val, de nem mehetek A. D.-vel sem, akit az én perspektívámból nézve semmi kvalitatív különbség nem választ el B. A.-tól. És nem mehetek sem Rákosi Jenővel, sem Beöthy Zsolttal, sem Szabolcska Mihállyal, – én csak Ignotusszal, Jászival és Adyval tudok menni. Amazoktól elválaszt az érzések, gondolatok, erkölcsi felfogások egész világa, s nincs se jogom, se módom, hogy az adott helyzetben ezeknek nagyon vizsgáljam az orrát.

A háború ebben csak megszilárdít. Nem tudok más eredményre jutni: ezt a háborút a nacionalizmus idézte fel, az összes népek nacionalizmusa, s ezért bennem kipusztult a nacionalizmus utolsó nyoma is, ami még nevelkedésemből megmaradt. Háború és nacionalizmus elleni gondolatot csak az én barátaimnál találok, a magyarság gondolatának új, háború és elnyomás nélküli fogalmazására való törekvést is csak itt, – én hozzájuk állok és velük maradok.

Sajnálom, ha kitűnő emberek, mint Ön is, akiknek gondolkodásuk iránya és lendülete hasonló az enyémhez, nem tudják vagy nem merik e gondolkodásuk konzekvenciáit levonni, olyan okokból, melyeket kicsinyeseknek kell tartanom. A jó törekvések energiája veszít ezzel, az igaz ügy harcosai elaprózódnak.

Ezt meg kellett mondanom, egymáshoz való álláspontjaink tisztázása végett, nyíltan és tárgyilagosan, minden mellézköngye nélkül. Ha, mint ígérte, felkeres, talán szóval jobban megvilágíthatjuk a dolgot.

Egyebekben pedig változatlan tisztelettel üdvözli igaz híve

Schöpflin Aladár

EK. Autográf levél az FT levélpapírján. *az egy Riedlt: Riedl Frigyes (1856–1921) irodalomtörténész, esszéista – védte Ignotus a Világban, védte Laczkó Géza a Huszadik Században, védtem én a Nyugatban: Ignotus: cikkét nem sikerült megtalálni; Laczkó Géza: A Rákóczi-irodalom revíziója felé. HSz, 1916/I. 533–538. ill. uő: Szekfű és Andrássy Gyula gróf. HSz, 1915/I. 685–686.; Sch. A.: Aforizmák a Szekfű-ügy körül, NY, 1916. I. 503–508 – Jásziékat: Jászi Oszkár (1875–1957) társadalomtudós, publicista, szerkesztő, politikus, ekkor a HSz szerkesztője – B. A.-val: Berzeviczy Albert (1853–1936) politikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter, történetíró – A. D.-vel: Angyal Dávid (1857–1943) történész, irodalomtörténész – Rákosi Jenővel: Rákosi Jenő (1842–1929) író, publicista.*

12.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1917 XII/21

Kedves jó Uram,

közös barátunk, Holub dr. szolt nekem Önnek készülő könyvéről s aggodalmairól a könyv fogadtatását illetőleg. Ami engem illet, szívesen rendelkezésre állok, s mindent meg fogok tenni, amit lehet. Hogy mit lehet, azt most nem tudhatom, mert az a lapok szerkesztőségeitől függ. A mostani papírszűk világban nem könnyű dolog a lapokban elhelyezni valamit, ami nem napi aktualitás, főleg pedig úgy, hogy hamarosan közöljék.

Ezért jónak látnám, ha a könyv megjelenése előtt egy része ismeretessé válnék valamely folyóirat útján. A Nyugatra gondoltam, amely – mint Ignotus-tól erre nézve biztosítást kaptam – szívesen közölné a könyv e célra alkalmas részletét mutatóképpen. Ha ez Önnek konveninálna, küldje el a kiválasztott részletet vagy nekem, vagy egyenesen Ignotusnak a Ny szerkesztőségében (VI. Vilmos császár út 51. sz.).

Általában mi volna a véleménye arról, ha a Nyugat felajánlaná Önnek a maga nyilvánosságát, ha egy ilyen folyóiratba való mondanivalói találnának lenni? A mondanivalók tartalma dolgában teljes szólásszabadsága volna, a formában és hangnemben is csak az irodalmi színvonal kötné.

Régen egyszer már közvetítettem egy ilyen felhívást, Ön akkor elhárította. Ma talán ez elhárítás okai nem állnak még fenn, vagy nem olyan nyomósak, mint akkor. Mi pedig örömmel fogadnók körünkbe. Ma a Nyugatnak Babits is szerkesztője. Szívesen vonnók körünkbe a fiatalabb tudós-generáció tehetségesebbjeit, s hogy ez eddig kevésbé sikerült, annak éppen az illetők elfogultságából, rossz értesültségéből, vagy más, egyéni okaiból való tartózkodása volt az oka. Nézetem szerint ezt rosszul teszik a köz érdekében, mert az ő közreműködésükkel lehetne legjobban segíteni a Nyugat leggyakrabban szemére vetett hibáin, olyan revuet csinálni belőle, amilyenre szükség van, s rosszul teszik a maguk érdekében, ha többnyire hiányos vagy legalábbis nem elég nyomatékos okokból elzárják maguk elől a munkának és lehetőségük érvényesítésének olyan terét, amely önként kínálkozik nekik.

Ignotus egyenesen megkért arra, vegyem Önt rá, hogy írjon a Nyugatba, ha olyan mondanivalója lesz, ami essay-szerű formában elmondható. Várom tehát szíves választát.

Szívesen üdvözlí és jó ünnepeket kíván tisztelő híve

Schöpflin Aladár

EK. Autográf levél a VU levélpapírján. *Holub dr.*: Holub József (1885–1962): történész, ekkor a Magyar Nemzeti Múzeum kézirattárának őrre – készülő könyvéről: talán Szekfű *Három nemzedék*

című munkájáról van szó – a *Nyugat felajánlaná Önnek a maga nyitvánosságát*: Szekfű írásai a NY-ban: lásd az 1914. febr. 25-én keltezett levél jegyzetét. – *Régen egyszer már...*: lásd az 1914. febr. 25-én keltezett levelet.

13.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1926 XII/17

Kedves Barátom!

Egy nagy szívességre kérlek!

Szükségem volna Perényi Imréné Kanizsai Dorottya életrajzi adatainak lehetőleg tüzetes ismertetésére, de nem tudom, hol találhatom meg a hozzávaló adatokat. Nagyon leköteleznél, ha szíves volnál nekem útbaigazítást adni, ki, mikor, hol írt erről az érdekes magyar nő-alakról, egyáltalán fel van-e dolgozva élete s a mohácsi csatátéren való szereplése kimerítően dolgozva.

Nagyon rég nem láttalak, s ezt őszintén sajnálom. Rendkívül öröömre szolgálna, ha alkalmat adnál, hogy találkozzunk.

Szívesen üdvözöl tisztelő híved

Schöpflin Aladár

EK. Autográf levél az FT levélpapírján. *Perényi Imréné Kanizsai Dorottya* (?–1532 után): Perényi Imre (?–1519) nádor második felesége; a mohácsi csata után fia (Perényi Ferenc püspök) holttestét keresve, saját embereivel temettette el az ütközet halottait.

14.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1928 május 7

Kedves Barátom,

ha Te azt hiszed, hogy laikus létemre jogom van egy iskolai kérdéshez hozzászólni, s hogy az én írásom méltó arra, hogy a M. Sz. közölje, akkor megadom magamat, és leírom az Eckhardt tanár úr által felvetett témára vonatkozó gondolataimat, s ha az írásommal meg leszek elégedve – ami nem mindig szokott megtörténni, elküldöm neked. E hét folyamán, legkésőbb folyó hó 15-ig elkészülök veled.

Ha ez a terminus neked (sic!) nem felelne meg Neked, légy szíves telefonon értesíteni a Franklinnál, vagy délután a lakásomon. (Int. 526-99)

Szíves szeretettel üdvözöl régi híved

Schöpflin Aladár

OSZK. Autográf levél az FT levélpapírján. *az én írásom*: Sch. A.: *Irodalom és iskola*. MSz, 1928. máj. 170–172. l. – M. Sz.: *Magyar Szemle – Eckhardt tanár úr által felvetett témára*: E. S.: *A magyar nyelv válsága*. MSz, 1928. ápr. 373–375.

15.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1931 I/30

Kedves Barátom,

Nincs közvetlenül a te ügyedről szó, mégis hozzád fordulok, mert tudom, hogy te teljesen meg fogod érteni azt a megdöbbenést, amellyel a Thallóczy-ügyben hozott ítéletet, s még inkább annak indoklását olvastam. Én Thallóczyt ismertem ugyan, de szorosabb személyi összeköttetésben nem voltam vele. Érdekelt, sőt nála izgatott benne az ember, s ezért pályáját mindig figyelemmel kísértem. Egy ilyen ember ellen hoz ítéletet a magyar bíróság! A tudományos és írói munka természetének és módjainak micsoda ostoba, művelt emberekhez méltatlan elképzelése tarthatja lehetségesnek azt, amivel Thallóczyt és vele téged megrágalmaztak! Ezt végiggondolni is rettenetes.

Neked most már harmadszor van alkalmad tapasztalni a magyar jogász kultúrájának ezt az ijesztő szellemét. De itt most már nem rólad van szó, hanem a magyar tudományról, amelynek becsülete és szabadsága ellen fordul görbe törével a paragrafus. Örömmel olvasom a híradást, hogy Thallóczy régi hívei és tudós társai megmozdulnak erre az ítéletre, – de nem találok ebben a híradásban a tudományos társaságokat. Az Akadémia, amelynek talán mégis feladata volna őrizni a tudomány integritását, a Történelmi Társaság, amely szakmája becsületét kell hogy megtámadottnak lássa, nem szándékoznak megmozdulni? Lehet, hogy megmozdulnak, talán csak az idő volt rövid arra, hogy megmozduljanak, de ha nem mozdulnak meg, akkor kétségbe kellene esni a magyar tudományos szervezetek hivatása felől. Izgatottan várom, csinálnak-e valamit és mit?

Csak azért írom ezeket, hogy valamiképp kifejezést adjak zavaros érzéseimnek, – te vagy az, aki meg fogsz érteni.

Szívesen üdvözöl régi híved és tisztelőd

Schöpflin Aladár

EK. Autográf levél az FT levélpapírján. *a Thallóczy-ügyben*: Thallóczy Lajos (1856–1916) történész, a 1913 és 1916 között a Magyar Történelmi Társulat elnöke. – Egy öreg mérnök – aki állításait hallomásokra alapozta – azzal gyanúsította meg az ekkor már tizenöt éve halott történetírót, hogy Rákóczi emlékét gyalázó levéltári adatokkal „házal” Budapesten, mivel a maga neve alatt nem merete kiadatni őket. Ezt Szekfű Gyula vállalta el, s ebből született *A száműzött Rákóczi*. (*Rákóczy és Tallóczy*, Pesti Napló, 1931. II. 17. 6.) Ugyanekkor a „Thallóczy Lajos emlékét ápoló baráti kör” nyilatkozatban tiltakozott a vádak ellen.

16.

Schöpflin Aladár – Szekfű Gyulának

Budapest, 1931 V/11

Kedves Barátom,

amint legutóbbi találkozásunkkor megígértem neked, írtam a Nyugatba Horváth János új könyvéről, – tekintettel arra, hogy Babits is készül róla írni, csak egy meghatározott szempontból. Írtam ezenkívül egy cikket a könyvről a Prágai Magyar Hírlapba is, hogy elszakított területen élő magyarjaink is tudomást szerezhessenek róla. A szerkesztőség részéről azzal fordultak hozzám, hogy szeretnének a cikk közlése fejében egy példányt kapni. Ha ez nem volna lehetetlen, akkor kérlek, küldesd el a példányt az én nevemre a Franklinhoz, én el tudom oda juttatni.

Szívesen üdvözöl tisztelő híved

Schöpflin Aladár

OSZK. Autográf levél az FT levélpapírján. *Írtam a Nyugatba H. J. új könyvéről*: Sch. A.: *A magyar irodalmi műveltség kezdetei*, NY, 1931. I. 69. – *Babits is készül róla írni*: – *Írtam ezenkívül...*: Babits és Schöpflin cikkét ez eddig nem találtuk.

17.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bp., 1933. V. 17.]

Kedves Barátom,

melegen köszönöm szíves megemlékezésedet az akadémiai nagydíjról. Bizony ez is úgy jött, mint minden más énhozzám az életben: nehezen, szinte nyilvános botrányok között. De már nem kívánhatom, hogy másként legyen.

Szeretettel gondolok Rád most és mindig, régi tisztelő híved és barátod

Szekfű Gyula

1933 V 17

OSZK. Autográf. *szíves megemlékezésedet...*: nagy valószínűséggel egy eddig ismeretlen levélre utal.

18.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bp.,] 1937. június 24.

Nagyságos
Schöpflin Aladár író úrnak
Budapest, I.
Attila u. 39.

Igen tisztelt kedves Barátom,

négyheti karlsbadi távollét után asztalomon találtam „Magyar irodalom a XX. században” című legújabb munkád szíves barátsággal megküldött példányát. Engedd meg, hogy meleg köszönetet mondjak érte abban a reményben, hogy minél előbb végigélvezhetem az egész kötetet.

Régi barátsággal és tisztelettel igaz híved

OSZK. Gépelt levél aláírás nélkül.

19.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bp., 1937. okt. 24.]

Kedves Barátom,

csak most olvastam el a 20. Század magyar irodalmáról szóló nagy munkádat, melyet megtisztelő barátsággal szíves voltál megküldeni, – és most nemcsak ezt a megküldést, hanem az élvezetet és sok-sok tanulságot is meg kell köszönnöm, amit könyved olvasása nyújt. Az irodalom társadalmi hátterét rajzolva nekünk, történészeknek is egészen új, vezető gondolatokat is adtál.

Minden jót kívánva szívesen köszönt régi barátsággal és tisztelettel híved
Szekfű Gyula

OSZK. Autográf. *a 20. Század magyar irodalmáról szóló nagy munkádat*: Sch. A.: *A magyar irodalom története a XX. században*. Bp., 1937.

20.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bp., 1939. ápr. 13.]

Kedves Barátom,

engedd meg, hogy melegen megköszönjem „Vihar az akváriumban” c. legutóbbi regényed megtisztelő megküldését. Mint laikus olvasó, nem mondhatok róla mást, mint a valóságot: a legnagyobb érdeklődéssel olvastam. – És igen jólesik, hogy gondoltál rám.

Régi tisztelettel és barátsággal köszönt

Szekfű Gyula

1939 IV 13.

OSZK. Autográf.

21.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bp., 1941. márc. 29.]

Kedves Barátom,

épp most kaptam kézhez Mikszáth-életrajzod szívesen dedikált példányát, – engedd meg, hogy meleg köszönetet mondjak a könyvért, és szíves figyelmédért. Nagy örömöm lesz, amikor olvashatom. Minden jót kíván Neked régi tisztelő híved és barátod

Szekfű Gyula

1941 III 29.

OSZK. Autográf. *Mikszáth-életrajzod*: Sch. A.: Mikszáth Kálmán. Bp., 1941.

22.

Szekfű Gyula – Schöpflin Aladárnak

[Bp., 1942. okt. 4.]

Kedves Barátom,

a hihetetlenbe kénytelen vagyok beletörődni: hogy immár a hetvenedik évbeni vagy, Te a szellem frissességében, hajlékonyságában és az ítélet férfias erejében ötven és hatvanéveseknél sokkal fiatalabb. Engedd meg, hogy a régi

tisztelettel, melynek kezdetei a század elejére nyúlnak vissza, mikor kritikáidat olvastam, s a régi szeretettel, mely folyton nőtt személyes vonatkozásban is, mikor munkáimról mindig oly barátságosan (és tanulságosan) emlékeztél meg, én is szívből minden jót kívánok Neked és sok boldog esztendőt. Régi igaz híved

Szekfű Gyula

942. X 4.

OSZK. Autográf. *munkáimról mindig...*: lásd a bevezető jegyzetét.

1 GLATZ Ferenc, *Történetíró, nemzet, társadalom* = SZEKFŰ Gyula, *Forradalom után*, Bp., Gondolat, 1983, XVI–XX, sajtó alá rend. GLATZ Ferenc.

2 SCHÖPFLIN Aladár hatszor írt a *Nyugatban* Szekfű Gyuláról. Ezek a cikkek időbeli sorrendben a következők: *Thaly Kálmán revíziója* (1914/I. [febr. 1.] 183–189.), *A Szekfű-ügy* (1914/I. [ápr. 1.] 500–502.), *Aforizmák a Szekfű-ügy körül* (1916/I. [máj. 1.] 503–508.), *A magyar állam* (1918/I. [febr. 16.] 336–343.), *Realista történetírás* (1931/I. [márc. 16.] 402–404.), *Visszanémetesedünk?* (1937/II. [aug.] 77–79.). – Rajta kívül a lapban írt még Szekfű Rákóczi-könyvéről SZILÁGYI Géza (*Tudomány és kegyelet*, 1914, I, 502–504.), *A három nemzedékről* MÓRICZ Zsigmond (*Három nemzedék*, 1921, I, 148.) és ZSADÁNYI Henrik (*A megcsonkított Magyarország*, 1921, I, 137–143.), a *Magyar történet* című munkával kapcsolatosan pedig

BABITS kétszer (*Író és historikus*, 1933, II, 158–160., illetve *Reakciós történetírás*, 1933, II, 251–252.) – Schöpflin később, már mint a *Magyar Csillag* társszerkesztője, KERESZTURY Dezső cikkének közlésével „viszonozza” a történész jókívánságait (*Egy alkotó történetíró. Szekfű Gyula 60-ik születésnapja alkalmából*, MCsill, 1943/I, 607–608.).

3 Schöpflin Aladár és Szekfű Gyula alább közölt levelezése nyilvánvalóan töredékes, hiszen a dokumentumokban olvashatunk olyan kapott vagy írt levelekre történő utalást, melyeket nem ismerünk. Ezért kérjük az olvasót, hogy amennyiben birtokában van olyan (nem csak a történészhez kapcsolódó) *Schöpflin által* vagy *Schöpflinhez* írt levél, vagy tudomása van ilyenről, jelezze az alábbi címen: Szegedi Tudományegyetem Modern Magyar Irodalom Tanszék, Szeged 6722, Egyetem u. 2–6.